

CUPRINS

Cuvânt-înainte	XI
----------------------	----

INTRODUCERE

Cultura juridică – un concept multidimensional	1
1. O cultură juridică românească?	4
2. Romanitatea și neolatinitatea – fundamentele culturii juridice românești	6

CAPITOLUL I

Premisele și începuturile	15
1. Apariția și primele elemente de doctrină juridică	15
2. Fundamentele constituționale moderne și europene ale statalității românești	25
2.1. Constituția din 29 iunie 1866 – momentul culminant al unui deceniu de evoluții politico-instituționale	27
2.2. Critici aduse Constituției din 1866	28
2.3. Falsul argument al „factorului politic Kogălniceanu”. Realitatea unei confruntări politice și orientări ideologice	29
2.4. O soluție potrivită, cea mai bună dintre toate cele posibile	32
2.5. O constituție pentru un sistem juridic modern, liberal și european	33
2.6. De ce ca model Constituția Belgiei din 1831?	36
2.7. Tradiția ca fundament al identității constituționale	38
2.8. Concluzii	38
3. Prima unificare legislativă modernă (1859–1866)	41
4. Integrarea Dobrogei în spațiul juridico-statal românesc	43
4.1. Organizarea autorității judecătorești în Dobrogea	44
4.2. „Constituția”, legea pentru organizarea Dobrogei din 8 (20) martie 1880	46
4.3. Înființarea Curții de Apel din Constanța	49
4.4. Regimul juridic ulterior al regiunii	50
5. Perioada înființării facultăților de drept, a constituirii științei juridice și a cristalizării sistemului de drept	50
6. Fondarea <i>Societății juridice</i> și a revistei „Dreptul”, moment important în dezvoltarea culturii juridice românești	56
6.1. Premise socio-culturale și juridice	57
6.2. Actul fondator și programul aferent	57
6.3. Stindard al identității juridice naționale	62
6.4. Necesarul echilibrului dintre jurisprudență și doctrină	62
6.5. Concluzii și învățăminte	64
7. Influențele străine asupra formării dreptului pozitiv și culturii juridice moderne românești	64

8. Congresul internațional pentru protecția proprietății literare și artistice de la București (1906)	69
9. Inițierea studiilor doctorale la Facultatea de Drept din București (1907–1908)	70
10. Controlul judecătoresc de constituționalitate a legilor – o contribuție a jurisprudenței și doctrinei românești	74
11. Contenciosul administrativ român – o experiență originală	78
12. Accesul femeilor în profesiile judiciare	81
13. Crearea vocabularului juridic românesc	82
14. Palatul de Justiție	84
15. Alte probleme	89
15.1. Pornografia în artă și literatură	89
15.2. Juriul – o instituție judiciară inadecvată moravurilor românești?	91
15.3. Biblioteca juridică română	92

CAPITOLUL II

Desăvârșirea procesului de edificare a statului unitar român. Avântul științei și culturii juridice în perioada interbelică

1. Realizarea unității naționale depline. Perspectiva juridică	95
2. Procesul optanților unguri	96
3. În căutarea desăvârșirii identității naționale	98
3.1. Moștenirea bizantină ca element structurant al identității naționale	100
4. Statul – reprezentant legal al națiunii	102
5. Știința națiunii și statul ca simplă expresie juridico-organizatorică a națiunii	103
6. O schiță a evoluțiilor generale	104
7. Unificarea legislativă	105
7.1. Fenomenul dreptului interprovincial sau al conflictelor interprovinciale de legi	109
7.2. Dificultățile absenței unei legislații unitare	110
7.3. Începuturile unificării și spectrul stagnării	111
7.4. O dezbatere națională: ce fel de unificare?	114
7.5. Rezonanțele practice ale dezbaterii	118
7.6. Continuarea procesului de unificare legislativă	122
8. Contribuția basarabeană la unificarea legislativă și dezvoltarea științei juridice românești interbelice	123
8.1. O rapidă și necesară tranziție judiciară	126
8.2. Un proces dificil: unificarea legislației	128
8.3. O prioritate națională	130
8.4. Necesitatea introducerii rapide a Codului civil român în Basarabia	132
8.5. Contribuții la unificarea legislației penale	135
8.6. Cristalizarea științei și culturii juridice românești în Basarabia	138
8.7. Desăvârșirea unificării legislative	141
8.8. Concluzii	145
9. Unificarea administrativă și a dreptului public	147
10. Progresul doctrinei juridice și al jurisprudenței	150
10.1. Primele reevaluări unificator-identitare	152
10.2. Dezvoltări în diferitele ramuri ale dreptului	153
11. Reflecția juridică românească văzută din străinătate	156
	162

12. Contribuții la știința juridică mondială	164
13. Dreptul și juriștii în Academia Română	165
14. Structurile consultative oficiale	165
14.1. Consiliul Legislativ	166
14.1.1. Înființarea Consiliului Legislativ	167
14.1.2. Consiliul Legislativ din perioada 1972–1990	169
14.1.3. Actualul Consiliu Legislativ (1996)	170
15. Asociațiile profesional-științifice	171
16. Asociațiile profesionale	173
17. Maturizarea studiilor doctorale	174
18. Presa judiciară	176
19. Criza valorilor juridice	179
20. Concluzii	180

CAPITOLUL III

Dezvoltarea științei și culturii juridice românești în ultimul secol. Răstimpul 1945–1989;

experimentul comunist	185
1. Tranziția și obsedantul deceniu al anilor 1950	187
2. 1948: Marea epurare a juriștilor din Academia Română	190
3. Asociațiile profesional-științifice	193
4. O problemă delicată: romanitatea dreptului românesc	195
5. Preocupările de recodificare	196
6. A existat <i>sistemul dreptului socialist</i> ?	198
7. Proiectul de „integrare juridică” socialistă (1974)	202
8. Preocupări și lucrări teoretice	203
9. Revistele juridice	211
10. I.C.J. – cadru „de elaborare științifică a legii” și laborator al constantelor dreptului	212
11. Cercetarea științifică pe tărâmul dreptului – înainte de toate o cercetare fundamentală	214
12. „Constantele dreptului” – program (oficial) de cercetare științifică	215
13. Dreptul: între știință și tehnică	219
14. Victoria tehnicii legislative asupra științei juridice	222
15. Sfârșitul proiectului „dreptului socialist”	223

CAPITOLUL IV

Reeuropenizarea și reînscriserea științei și culturii juridice românești în circuitul juridic mondial

1. De la comentarii exegetice ale codurilor la explicații sistematice ale dreptului român	225
1.1. Noul rol al doctrinei în dezvoltarea și practica dreptului	228
1.2. De la metoda exegetică la cea sistematică	230
1.3. Evoluția doctrinei civile și penale românești	233
1.4. De la Explicațiile teoretice și Explicațiile (preliminare) la Explicațiile sistematice ale dreptului penal român	234
1.5. Procesul de codificare a dreptului privat în contextul juridic contemporan de dezvoltare	239

CAPITOLUL V

Direcții și perspective noi în cultura juridică română	245
1. Transcendența și inovarea învățării dreptului și formării profesionistului jurist	247
1.1. Criza studiului dreptului și nevoia învățământului trans-sistemic	248
1.2. Pentru o nouă pedagogie de învățare a Dreptului	252
2. Lungul drum de la exegeză la doctrină	254
3. Știința dreptului și dilemele sale post 1989	259
4. Există o „filozofie a dreptului” românească?	263

CAPITOLUL VI

Perspective ale cercetării științifice juridice	267
--	-----

CAPITOLUL VII

Cultura judiciară	275
1. Preliminarii teoretico-conceptuale	275
2. Elemente ale unei definiții	276
3. Tradiția	276
4. Rădăcinile iudeo-creștine ale culturii judiciare occidentale	277
5. Elemente, specific de manifestare și puncte de convergență ale culturii judiciare	278
6. Locul dreptului	280
7. Un anume mod de producere a adevărului	281
8. Reprezentarea populară a justiției	281
9. Fondarea culturii judiciare românești	282
10. Deschiderea solemnă a anilor judecătorești	286
11. Conexiuni cu mediul cultural-social	290
12. O nouă deontologie pentru toți juriștii?	292
12.1. Juristul profesionist, un pleonasm?	292
12.2. Ce este un jurist profesionist?	293
12.3. Două fațete inseparabile ale juristului profesionist	294
12.4. Spre o altă deontologie a juriștilor?	294
13. Scurte concluzii	295

CAPITOLUL VIII

Cultura juridică românească în era mondializării	297
1. Ce este „cultura juridică”?	298
1.1. Cultura juridică dinamică	298
1.2. Divergențe și convergențe	299
2. Dreptul românesc: fruct al mondializării?	300
3. Cultura juridică românească și circuitul modelelor juridice	305
4. Impactul mondializării neolibérale	308
5. Reacții posibile, reacții acceptate	309
5.1. Identitatea constituțională: reper central	310
5.1.1. Fundamentul reglementar	311
5.1.2. Ce fel de identitate constituțională?	312
5.1.3. Problema „identității constituționale” în România	314
5.2. Suveranitatea cultural-juridică	316
5.3. Identitatea națională	316

6. Semnele hibridizării	317
7. „Europenizarea” și „mondializarea” vocabularului juridic	318

CAPITOLUL IX

Dreptul pozitiv. Evoluții și codificare	323
--	-----

I. Dezvoltarea constituțională a României	324
--	-----

1. Primele elemente de constituționalism modern	324
2. Instituirea bazelor regimului constituțional modern român	327
3. Statutul dezvoltător al Convenției de la Paris	329
4. Constituția din 1 iulie 1866	331
5. Constituția României Mari (29 martie 1923)	336
6. Constituția personală a regelui Carol al II-lea	339
7. Tranziția constituțională 1944–1948	340
8. Constituțiile regimului comunist	341
9. Tranziția post 1989	344
10. Constituția din 8 decembrie 1991 (revizuită în 2003)	345

II. Evoluția procesului de dezvoltare și codificare legislativă în dreptul privat	346
--	-----

1. Elemente de codificare în dreptul român premodern	347
2. Codificarea civilă în epoca modernă	349
2.1. Primul Cod civil român modern (1864)	350
2.2. Codul civil Carol al II-lea. Perioada coexistenței legale a două Coduri civile	360
2.3. Proiectul Codului civil al Republicii Socialiste România (1971)	362
2.4. Procesul de codificare în domeniul dreptului comercial	364
3. Evoluția și codificarea legislației comerciale	366
4. Noul Cod civil (Legea nr. 287/2009): dimensiuni și semnificații	369
4.1. De ce un nou Cod civil?	370
4.2. De ce o concepție monistă?	372
4.3. Aspecte privind planul noului Cod civil	373
4.4. O nouă structură și modernizarea materiilor reglementate	375
4.4.1. Convergența sistemelor de drept în cadrul recodificării. Exemplul fiduciei	377
4.5. Unificarea dreptului privat. Consecințe asupra materiilor Codului	378
4.5.1. <i>Quo vadis</i> dreptul comercial?	382
4.5.2. Noul Cod civil și Codul consumului. Comerțanții specializați și contractul cu consumatorii	383
5. Concluzii	384

III. Dezvoltarea și codificarea legislației penale	385
---	-----

1. Primul Cod penal român modern	386
2. Codul Penal Carol al II-lea	387
3. Epoca totalitară și tranziția spre un nou cod	389
4. Codul penal socialist	390
5. Meandrele tranziției	391
6. Codurile penale „ale neoliberalismului” (2004, 2009)	392
7. Evoluția dreptului procesual penal	395

CAPITOLUL X

Organizarea judecătorească și Baroul în România	399
--	-----

1. Organizarea judecătorească – de la începuturi și până astăzi	399
---	-----

2. Așezarea modernă	400
3. Unificarea organizării judecătorești	402
4. Tranziția organizării judecătorești	404
5. Organizarea judecătorească în perioada 1947–1989	405
6. Organizarea post 1989 a sistemului judecătoresc în România	406
6.1. Curtea supremă în România	408
6.1.1. Înființarea Înaltei Curți de Casație și Justiție	408
6.1.2. Înalta Curte de Casație și Justiție și celelalte „curți supreme” din România	412
6.1.2.1. Înalta Curte de Casație și Justiție și controlul constituționalității legii. Raporturile cu Curtea Constituțională a României	412
6.1.2.2. Raporturile cu Curtea de Conturi a României	413
6.1.2.2.1. Înalta Curte de Casație și Justiție a României în sistemul mondial al curților supreme	414
6.1.2.2.2. Relațiile Înaltei Curți de Casație și Justiție a României cu curțile europene	416
6.2. Ministerul Public	418
6.2.1. Întemeierea Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție	419
6.2.2. Evoluția organizării și atribuțiilor Ministerului Public (1864–1945)	421
6.2.3. De la Ministerul Public, la Procuratura Republicii Populare Române (1945–1952)	424
6.2.4. Procuratura Republicii Populare Române (1952–1968)	426
6.2.5. Procuratura Republicii Socialiste România (1968–1989)	426
6.2.6. Parchetul	427
6.3. Consiliul Superior al Magistraturii	429
7. Profesia de avocat în România. Baroul	432
7.1. Începuturile moderne	433
7.2. Perioada organizării moderne	434
7.3. Consolidarea bazelor profesiei	436
7.4. Unificarea regimului profesiei și crearea Baroului României Mari	437
7.5. Afirmarea dimensiunilor profesiei moderne	438
7.6. O nouă reglementare a profesiei	440
7.7. Marea ruptură și avocatura de tranziție	441
7.8. Avocatura în perioada 1948–1989. Organizarea colectivistă	443
7.9. Revenirea la organizarea democratică a profesiei. Perioada de tranziție	445
7.10. Organizarea profesiei pe baze democratice	446

CAPITOLUL XI

Cultura juridică – un concept multidimensional	449
---	------------

CUVÂNT-ÎNAINTE

La 100 de ani de la desăvârșirea procesului de constituire a statului național unitar român, la mai bine de două veacuri de la întemeierea Școlii românești de drept (1815) și peste un secol și jumătate de la fixarea bazelor instituțional-juridice moderne ale așezământului statal (1859–1866) problema științei dreptului și culturii juridice naționale devine mai importantă ca oricând. Prioritatea sa este amplificată și de contextul internațional, marcat de integrarea europeană și procesul alert de mondializare, cu consecințele aferente în acest sens.

Ideea de dreptate și spiritul justițiar au reprezentat dintotdeauna temeiuri ale dezvoltării noastre politice și naționale, fundamente inconfundabile, trainice și statornice ale unității naționale și înfăptuirii statalității moderne. Conștiința drepturilor noastre istorice și de neam a constituit izvorul și imboldul acțiunii hotărâte de la 1859 și 1918, întreținută și amplificată de-a lungul vremurilor, prin activitatea spirituală.

Justiția, „aspirația cea mai nobilă și mai înaltă a sufletului omenesc” a constituit impulsul și a generat încrederea în lupta de reîntregire, sporire și apărare a patrimoniului național, singura forță care îl poate consfinți ca intangibil și imprescriptibil.

În această preocupare neîntreruptă poporul și națiunea română s-au slujit și de o solidă știință a dreptului și trainică cultură juridică, alimentată din resorturile proprii și influențată de valorile definitorii ale spiritualității juridice universale.

Dreptul și cultura sa au făcut parte din Știința Națiunii Române care a forjat fundamentele și contururile spiritual-civilizaționale ale României Mari.

În celebrul studiu introductiv la *Enciclopedia României* (1938) prin care profesorul Dimitrie Gusti acredita definitiv conceptul, dreptul, juridicul era clasat printre cele patru categorii fundamentale ale manifestărilor creatoare ale unei națiuni, alături de cele economice, spirituale și politice. Cu precizarea că în toate aceste domenii o națiune tinde „să se realizeze cât mai credincios pe sine, să-și exprime puterea de muncă și de creație, să ajungă la o formulă proprie de cultură și deci de așezare și manifestare specifice înăuntrul civilizației universale”. Dreptul nu este marfă de import, ci expresie a realității naționale; izvorul *dreptului național* se găsește în obiceiul juridic, în moravurile țării și în concepția națională despre dreptate și morală.

În numele unor atari adevăruri, perioada interbelică a reprezentat răstimpul cel mai rodnic pentru știința dreptului, gândirea și cultura juridică românești.

Într-adevăr, după experiența de început a modernității juridice, aferente celei de a doua jumătăți a veacului al XIX-lea și primelor două decenii ale secolului al XX-lea caracterizată prin transplantul, în cele din urmă reușit al legislației vest-europene, în special franceze și dezvoltarea jurisprudenței și doctrinei aferente, realizarea proiectului României maxime a permis trecerea la un nou stadiu, superior al civilizației, reflecției și culturii juridice. În spațiul juridic al țării reîntregite s-au confruntat în primii ani post-1918 cel puțin trei tipuri de legislație, concepții despre drept și justiție și doctrine tradiționale: română (de sorginte franceză), austro-ungară și austriacă propriu-zisă și, respectiv, rusă.

Din acest dialog și interferențe ale culturilor juridice, mai mult sau mai puțin forțate de istorie, au rezultat idei noi, prin hibridizarea experiențelor proprii aplicate la noile realități, iar procesul de unificare legislativă a generat și adăugat noi elemente la zestrea juridică națională. În același timp, noua *Școală română de drept* se întregea prin inedite curente de gândire venite de la universitățile din Cluj, Oradea și Cernăuți sau, într-o anumită măsură, experiențele de la Chișinău. Puternic ancorată astfel spre toate orizonturile de idei și experiențe juridice, intrată în faza de „sinteză și fundamentare filosofică” (Paul Georgescu) aceasta va reuși să aducă și afirme primele contribuții românești originale majore la știința universală a dreptului.

Generația interbelică, în frunte cu făuritorii Marii Uniri de la 1918, a fost animată de credința că instituțiile juridice sunt reflexul imediat sau mai îndepărtat al culturii și educației morale ale unui popor, cunoscând influența etnicului și a limbii de exprimare. De aceea, în concepția sa dreptul oricărui popor poartă pecetea geniului și a conștiinței lui naționale, de care nu se poate face abstracție și care face imposibilă adoptarea în legislația proprie a spiritului juridic al altui popor. De aceea ar fi absolut necesar ca cel puțin legile principale, în frunte cu Constituția, să poarte amprenta geniului juridic propriu, fără a mai apela la importul, fie și numai al formelor, din alte țări și zări.

Rezultatele marii recodificări aferente anilor 1930: Codul penal și de procedură penală (1936), Codul civil și de procedură civilă, Codul comercial (1940) sunt expresia primă și cea mai deplină de până acum a unei asemenea viziuni, a creativității juridice românești în planul dreptului pozitiv. Se ajungea astfel la o deplină compatibilitate între nivelul de dezvoltare a dreptului românesc și cel al științei sale, și o conformare cvasi perfectă a normativității cu realitățile social-economice și culturale de aplicare care nu avea să mai fie atins până astăzi. Sevele acesteia vor alimenta intelectual și prima generație forțată să sufere experimentul comunist (1947–1989) și care, în pofida constrângerilor politico-ideologice, a reușit să afirme ideea continuității în drept prin teoria constantelor acestuia și nevoia dezvoltării creatoare în raport cu realitățile social-economice ale vremii. Singularitatea „dreptului socialist” din România a însemnat ea însăși semnul aceluiași efort de a încerca evitarea stagnării și involuției și a marca individualitatea specifică, chiar dacă sub semnul efemerului.

Numai că generația formată sub zodia dreptului pozitiv și teoriei „dreptului socialist”, refugiată total în zona tehnicii ca meșteșug de camuflare juridică a

realității prin norme și de interpretare a acestora spre aplicare practică a pierdut simțul natural al dreptului ca știință și a abandonat preocuparea de analiză a juridicului ca fenomen social.

Acest blocaj intelectual tinde, din păcate, a se prelungi până astăzi, întrucât epoca de utilitarism, inaugurată acum aproape trei decenii, este departe de a se termina curând.

Acestei inadapări a preocupărilor teoretice i se adaugă acum marile provocări ale integrării europene și mondializării.

Globalizarea provoacă și promovează, fără îndoială, unificare și uniformizare și în planul dreptului. În acest context, două procese diferite majore se manifestă: pe de o parte, expansiunea universală a normelor particulare (ne gândim, evident, la cele ale Occidentului, chiar dacă linia de fractură între dreptul anglo-saxon și dreptul romano-germanic rămâne mai puțin importantă decât cea care separă dreptul cutumiar și dreptul scris) și, pe de altă parte, constituirea inedită a unui drept mondial rezultat dintr-un amalgam ori o sinteză de elemente provenite din diverse izvoare.

Aceste procese de unificare au primit calificări diferite; Mireille Delmas-Marty, de exemplu, vorbește de un tip „hegemonic” (prin extinderea unilaterală a unui sistem asupra tuturor celorlalte) ori unul de hibridizare (adică încorporarea multilaterală a contribuțiilor diverselor culturi juridice)¹. Dar unificarea se prezintă rareori în stare pură, căci ar presupune atunci un proces vertical, ierarhic, în profitul unei normativități mondiale uniforme, dificil de acceptat din punct de vedere politic și chiar greu de conceput din perspectivă juridică. Și aceasta cu atât mai mult cu cât *Declarația UNESCO din 2001 privind diversitatea culturilor* și *Convenția din 2005 pe aceeași temă, califică diversitățile culturilor, inclusiv cele juridice, drept „patrimoniu comun al umanității”,* căci ea „este la fel de necesară precum este biodiversitatea în ordinul viului”.

Se invocă, în acest context general, o recompunere a sistemelor de drept într-un spațiu la mai multe nivele – național, infranațional, supranațional, regional, supranațional mondial – ceea ce ar implica o regândire a acestora. Cu precizarea că o atare „recompunere” se afirmă în timp, printr-o integrare normativă cu mai multe viteze „policronică”.

Dar principalul proces al mondializării în curs rămâne armonizarea, distinctă de unificare, întrucât implică numai o apropiere parțial verticală (deoarece face referire la dreptul internațional) și la fel orizontală (reintroducând contextul național) care evită uniformizarea. Este interesantă, din acest punct de vedere, tehnica inventată și promovată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) în domenii sensibile, în special cele care ating morala și religia „a marjei naționale de apreciere”. Excluzând drepturile zise „inderogabile” (precum demnitatea egală a tuturor ființelor umane), marja națională permite „contextualizarea” normelor

¹ Mireille Delmas-Marty, *Les processus de mondialisation du droit*, entretien, în Y. Ch. Zarka (dir.) „Les révolutions du XXIe siècle”, PUF, Paris, 2018, p. 441 și urm.

comune, fără ca totuși să se ajungă la dispersia lor, întrucât depășirea pragului de compatibilitate e sancționată. Tehnici asemănătoare se înregistrează și la nivel mondial. Este, de pildă, cazul principiului „complementarității” potrivit căruia Curtea Penală Internațională nu are decât o competență subsidiară în raport cu jurisdicțiile naționale, ori cazul principiului responsabilității comune dar diferențiate a statelor, consacrat în materia schimbărilor climatice de Protocolul de la Kyoto (1997) și preluat cu o accepțiune specială de Acordul de la Paris privind clima (2015), în sensul că responsabilitatea este comună dar punerea sa în aplicare este diferențiată, deoarece contextul nu este același, variază de la o țară la alta, așa că angajamentele sunt determinate la nivel național. Această distincție, care susține „agenda mai multor viteze” caracterizează procesul de armonizare nu numai în spațiu, dar și în timp.

Desigur, în cadrul acestor transformări majore se pune și problema locului, rolului și reacției culturii juridice în general și cea a fiecărei țări în special, în cazul de față ale celei române. Cu tradițiile sale romane și dezvoltările moderne neolatine, aceasta își găsește situarea în rândul sistemului continental și încearcă să-și păstreze particularitățile în oceanul mondializării, deopotrivă în planul factorilor de configurare și particularităților instrumentelor de aplicare a dreptului.

Prin prisma unor asemenea evoluții, lucrarea de față își propune să realizeze o radiografie a nașterii și dezvoltării ideilor și reglementărilor juridice în România, cu precădere după ajungerea acestora, în epoca modernă, la nivelul de exprimare ca știință a dreptului și cultură juridică. Din această perspectivă, odată cu modernitatea statală și în contextul celei naționale dreptul și reprezentările sale teoretice au reprezentat elemente ale integrării în spațiul european de civilizație și structurare a identității naționale. Etapele procesului rămân atașate celor ale devenirii națiunii române înseși: după începuturi, a urmat etapa fondatoare declanșată de prima unire statală de la 1859, consolidarea acesteia în a doua jumătate a veacului al XIX-lea și primele două decenii ale celui următor, marele avânt creator național aferent răstimpului interbelic, abaterea majoră cu încercările de acceptare a continuității și afirmarea unui minim de specific al „dreptului socialist român” (1947–1989) și apoi, din 1990 până astăzi, revenirea la tradițiile naționale, democratice și dezvoltarea lor în contextul integrării euroatlantice și afirmării mondializării.

Desigur, prezentarea trecutului și sublinierea prezentului juridic, obligă și la scrutarea viitorului, care nu poate fi altul decât cel al continuării tradițiilor și îmbogățirii lor, pe cât posibil, într-o lume juridică în permanentă mișcare și globalizare.

Pecetea romanității ancestrale și a neolatinității asumate, acum peste 150 de ani, ca element indispensabil al identității juridice naționale presupune păstrarea unor atari fundamente, ridicarea, pe aceste esențe, după posibilități și oportunități a juridicității științifice-culturale proprii de azi și de mâine. Participarea românească la dialogul internațional de idei și confruntări legale, la edificarea noului sistem mondial de drept și procesul de hibridizare aferent acestuia nu se poate reduce la cel de observator indiferent și executant supus, ci trebuie să fie unul de participant activ, de contributor cel puțin semnificativ așa cum a fost și în urmă cu 100 de ani.

Într-adevăr, întemeierea României Mari a însemnat și desăvârșirea României juridice, cu un profil și glas propriu în dialogul statelor și națiunilor despre drept și dreptate. Găsindu-și împlinită dreptatea sa istorică la 1 Decembrie 1918, națiunea română și statul său a devenit el însuși un inițiator, participant la crearea și promotor al nașterii și respectării dreptului și valorilor juridice în plan internațional, prin contribuțiile unor personalități precum V.V. Pella, P. Negulescu ori N. Titulescu și al pozițiilor sale la tribuna Societății Națiunilor ori a altor structuri internaționale.

Centenarul unui asemenea moment istoric fundamental presupune, într-o succesiune absolut necesară și relevantă, preluarea, continuarea și dezvoltarea creatoare a acestor tradiții, în noul cadru internațional și de orizont temporal.

Sub auspiciile unor asemenea percepții și exigențe lucrarea de față deopotrivă continuă și inovează în felul său; are în antecedentă fascicula din seria Istoriei științelor în România consacrată Științelor juridice (1975, Editura Academiei R.S.R.) realizată de prof. Traian Ionașcu și preluată și mult amplificată prin lucrarea *Istoria științelor juridice în România* (2014, autori T. Ionașcu, M. Duțu, Editura Academiei Române), dar urmărește și realizează în mod consecvent, din perspectiva conceptelor majore în materie, într-o viziune complexă și completă dezvoltarea juridică a României, ținând seama atât de dreptul pozitiv, cât mai ales, de știința sa și cultura juridică în general.

Din acest punct de vedere *Știința dreptului și cultura juridică în România* reprezintă, deopotrivă, un punct culminant, cel al încercărilor de a prezenta evoluția normativ-cultural-științifică a dreptului în țara noastră și unul de plecare din perspectiva evoluției și progresului său în condițiile integrării europene și într-o lume globalizată.

Publicarea sa în cadrul colecției *Civilizație românească* a Academiei Române, în contextul marcării Centenarului Marii Uniri îi sporește major oportunitatea și mai ales semnificațiile.

Mircea Duțu